

III.

Az egyes helyek a régészet világánál.

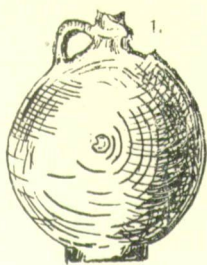
1. Hód és Vásárhely.

a) Belterület. Habár kisebb-nagyobb vizek által szaggatott magaslati helyzeténél fogva a lakosok telepedésére minden korban igen kedvező fekvéssel bírt: mindazáltal gyűjteményünk számára csekély számú leletet szolgáltatott, minek oka az, hogy e terület nagyobb részét már korábbi századokban beépítették és felforgatták, a mikor a napfényre kerülhetett régiség leletek azon módon meg is semmisültek s a város történetére nézve végkép' elvesztek.

De, hogy itt már az ősz időkben emberek jártak és laktak, annak bizonyossága egy VII. ker. Kállay-utczai ház alapozása alkalmával az eleven s árga földben talált, fa derékból készült csolnak végének nyoma: mely tehát akkor merült el, mikor azon a helyen még tó volt s mikor az ősz folyók ugyancsak szállították oda a sárga földet. Az Andrássy-utczai Bartha-féle ház

$\frac{1}{8}$ nagyság.

$\frac{1}{8}$ nagyság.

$\frac{1}{4}$ nagyság

44. sz. Az óvónő-képző leletei.

építése alkalmával az alap-ásáskor, az 50-es években, lovas sírra találtak, melyből az emberi és ló-csontváz mellől vas zabla, kengyel vasak, különböző ruha diszek, fegyver darabok és agyag edény kerültek napfényre, sőt efféle edények az udvar más részeiből is ásattak ki, melyekből azonban semmit sem őriztek meg. A nép vándorlás korából valók lehetnek azok a csontvázak, melyek fekvő helyzetben találtattak az óvónő képző intézet kibővítésekor, 1899-ben, a pinczék építése alkalmával. Egyik csontváz mellett egy 78 cm. hosszú vas kard, egy 26 cm. hosszú és mintegy 7 cm. széles kés és egy sárgás-szürke agyagból korongon készült fél oldalon lapos kulacs találtatott. E csontváz 190—200 cm. hosszú volt, igen nagy koponyával, hanyatt fektetve,

fejfel nyugot felé, a földszínétől 170 cm. mélységben.¹ Tudnivaló, hogy e hely a tőle keletre és délnyugotra fekvő vizek felett egykor magas partot képezett.

Ugyan ezen korból eredhetett az a hullámos, vörös csikkal díszített agyag csupor, melyet a VII. ker. Bocskai-utca torkolatával szemben, a Hód tava szélén, a Bagi-féle fatelepen, szintén mélyen az eleven sárga földben gödör ásás alkalmával találtak s melyet én szolgáltattam be a régiség-tárba.

Abhoz közel, ugyancsak a Hód tava medrében, a Kis-tó torkolatán, hol most a vasúti híd alatt a kocsí út vezet, a vasúti töltés készítése alkalmával, egy üst fenékhez hasonló nagy darab. különösen formált arany lemezre akadtak a munkások s azt az itteni egyetlen arany művesnek potom áron eladták, ki azt beolvasztotta.

A fensikot képező Szabadság-térről került a bronz kort jellemző pontozott vonalakkal díszített, alól gömbbe átmenő, felül szűk, fenálló széllel és füllel ellátott, veresen fényezett két edényke, Karancsi Dániel lelkész birtokában, melyhez hasonló alakúak, de fekete színűek a határ más részein is találtattak, a mint azt régiség-tárunk igazolja. Ugyan csak a Szabadság-téren, az 1897-ben

¹ A lelet megmentését Szabó Mih. és Koncz Pál építő mestereknek köszönhetjük. Különben a kulacs és a rövid kés hasonlít a horgosi sírlelet mellékleteihez, mindkét lelet kulacsa pedig a középkori frank kancsóhoz. (L. ezt Weissnál, Kostümkunde II. 482. Fig. 306).

épült állami polgári iskolai ház alapja ásásakor jutott napvilágra egy korongon készült agyagbögre, mely a la-téne-i bronz korra mutat.

Régi római pénzek találtattak a belterületen:

a Hódtó fenekén, az ingyenes közfürdő építései, Cocc. Nerváé. K. u. 96—98.

IV. ker. Csalogány-utczában 26. sz. a. ezüst pénz, M. Ulpius Trajánusé. K. u. 98—117.

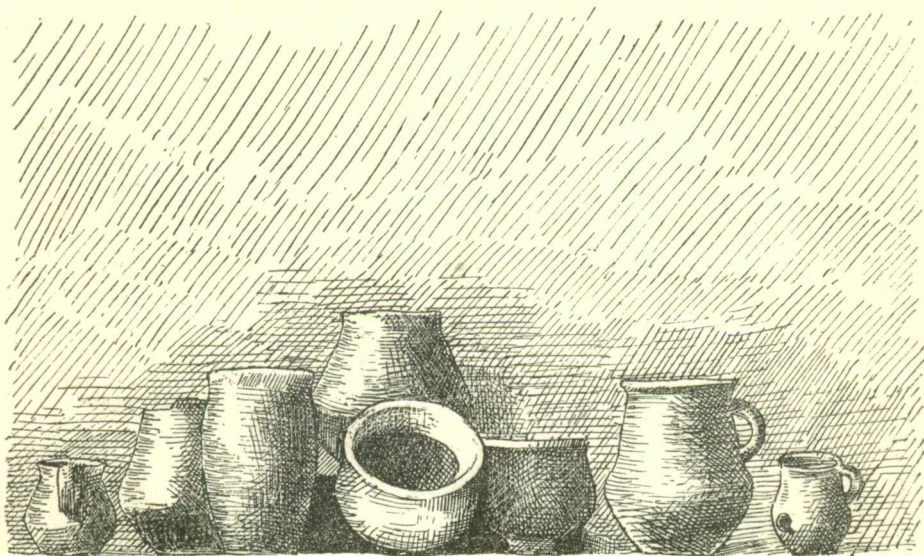
I. ker. Hunyadi-utczában, Kóti István telkén egy darab ezüst pénz, ugyan azon császáré.

IV. ker. a róm. kath. plébánia mögött, Kerekes Balázs telkén egy darab ezüst pénz, III. Gordianusé 238—244.

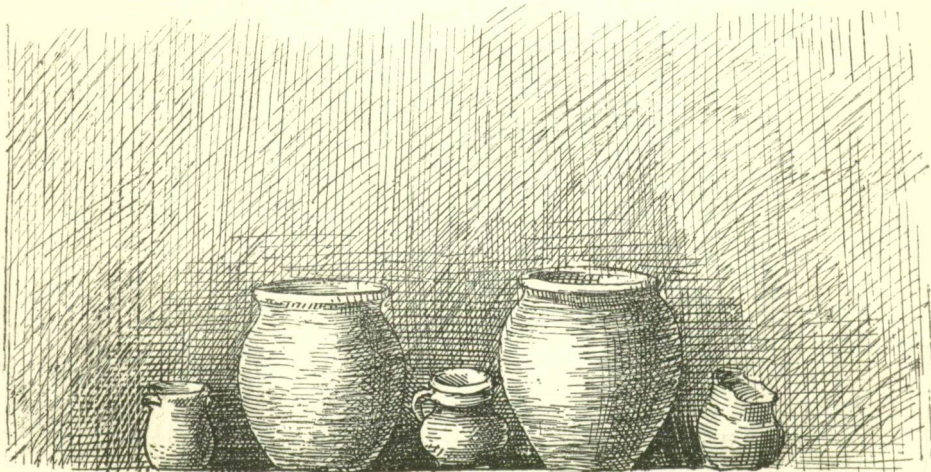
IV. ker. a Kinizsi-utca kövezése alkalmával egy római ezüst érem és egy Nagy Konstantin-féle réz pénz Kr. u. 306—337.

VII. ker. Visszhang-utczában, ref. iskola telkén, egy darab ezüst pénz ugyan azon császáré.

b) Dillinka. A belterület északkeleti közvetlen szomszédságában a Kis-tó partján és a Dillinka-ér mentén, hol most a református temető s a Szűcs és Francziszti-féle téglagyár terület, sírok ásása és a téglához való föld vájkálása közben több évtized óta nagyobb számú leletek kerültek felszínre, melyek túlnyomó része azonban a munkások vigyázatlanságának és kapzsiságának esett és esik áldozatul. Megmentettek s Neumann József, Szűcs és Francziszti téglagyárosok és Sulcz Endre tanár által a régiségtárnak ajándékoztattak:

2.

45. sz. Dillinkai ó-kori és barbár-kori leletek.

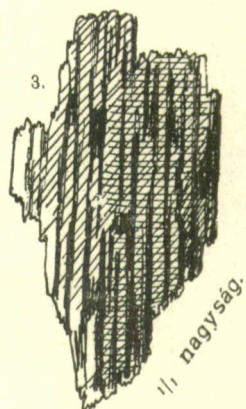
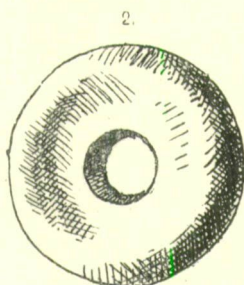
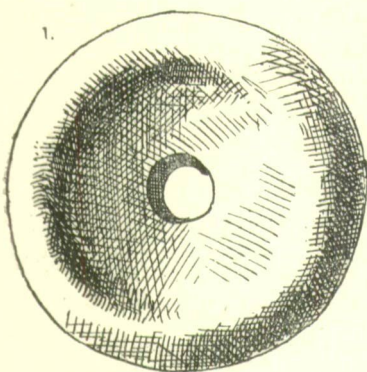
egy bronz-csatt és egy bronz-karika a téglagyári telepről, két drb Nagy Konstantin-féle réz pénz és nyolcz, korongon készült mázolatlan agyag edény. Ez utóbbiakat olykor emberi és ritkán ló csontvázak mellett a földszintől 80—200 centiméternyi, olykor pedig még nagyobb mélységben igen nagy számmal rejti magában a föld kebele. Némely csontváz mellett csak az edények darabjai, fele, harmada stb. szabálytalanul eltörve találtattak, mit a régészek úgy magyaráznak, hogy a halotti tor alkalmával eltörték a használt edényeket s a sírba dobták.

Minthogy a sírokat a halottas házaktól küldözött különböző, ellenőrizhetetlen emberek ásák, az edények kimélet nélkül széttördeltetnek s megsemmisíttetnek, úgy hogy a kiásott több száz darabból a temetőben ekkorig csupán csak egyetlen egyet sikerült a temető csősz közbejöttével, ezt is 4—5 darabra törve, de legalább összeragasztható állapotban, megmentenem. A többi, fentebb említett edény a téglagyári telepről való, melyet az ottani alkalmazottak az aláásott és leontott föld törmelékei közül épségben vettek ki s munka adóiknak beszolgáltattak. A csuprokban föld, pernye s olykor moha maradványok voltak. E munkások találtak egy körülbelől 15 centiméter hosszú bronz lánczót is, melynek egyik végén ujjnyi vastag keskeny csatt, a másikon karika lógott, de ez nem tudni, hová lett. Még rosszabb sorsa lett egy vékony arany karperecznek, melyet a földhányó embe-

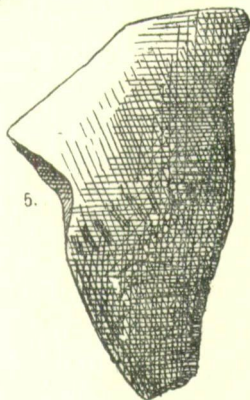
rek a rátaláláskor azonnal széttördeltek s egymás közt megosztva a zsidónak pálinkáért eladtak.¹ A leletek nem egy korból valók, mert némelyek azok közül a népvándorlási, mások a római és la-téne-i korra mutatnak. A legérdekesebb lelet azonban az 1898-ik év nyarán került felszínre, midőn is a temetőben a földszinétől 180—200 cm. mélységben, pernye és hamu közt kisebb nagyobb cserép edények darabjai találtak, melyek oda már eredetileg széttörve jutottak. Ezek közül fölvetettek s gyűjteményünkbe helyeztettek egy korongon durván készült mázolatlan fedő, mely némikép' hasonlít a nálunk ma is használt cserép kanta fedőkhöz, egy szabad kézzel csinált s tökéletlenül égetett, mintegy 1—1½ cm. vastag falú nagyobb agyag edény feneke és egy jó marék pernye, melyben a nád és búzaszalma megszenesedett állapotban tisztán felismerhető, sőt egy szénné égett búzaszem is látható.

c) Fürgehalom. Terjedelmesebb magaslat a nyomás szélén, a várost övező körtöltés mellett. Azon alkalommal, midőn a töltést készítették s a halom egy részét abba bele is hordták és foglalták, a Tót Mihály földén szép bronz kést, s nagyobb agyag edényeket találtak, szokatlan nagyságú ember csontok mellett. Előbbiek régiség-tárunkba kerültek. Ugyan innét, a szomszéd Szűcs J.-féle tanyáról, egy népvándorláskori bronz-fibula

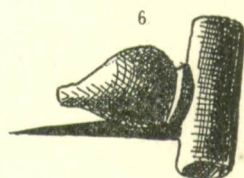
¹ Neumann Ede, az akkori téglavetető közlése.

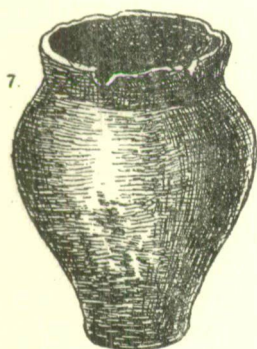
$\frac{1}{1}$ nagyság.

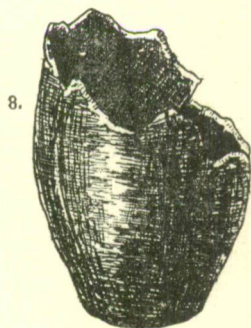
$\frac{1}{1}$ nagyság.

$\frac{1}{2}$ nagyság.

$\frac{1}{5}$ nagyság.

$\frac{1}{5}$ nagyság.

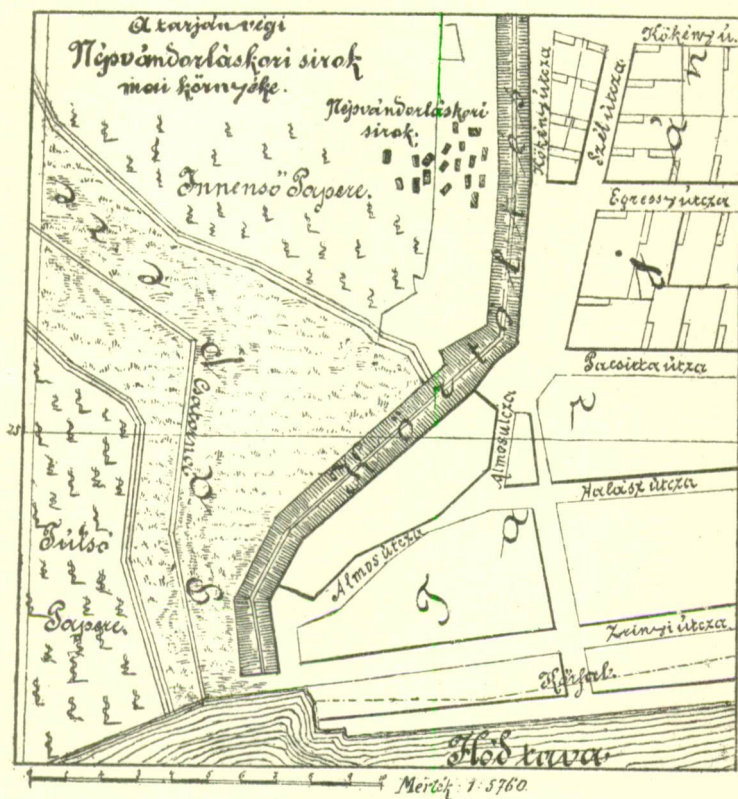
16. sz. A Fűrge-halom leletei.

és 6 darab gyöngy szem jutott gyűjteményünkbe. továbbá más alkalommal egy Nagy Konstantin-féle bronz pénz, a Palócz-féle szín- | 306—317
tén ide szögellő tanyáról. Utóbb, t. i. 1894-ben, tüzetesen is megásattuk a még megmaradt egyetlen halmot s annak környékét, még pedig több helyen, azonban számba vehető eredmény nélkül, mert csupán a Tót J.-féle tanyán találtunk két agyag orsó fejet, hullám vonalas cserép darabokat és elkorhadt fa maradványokat.

④ Tarjánvég-Papere. A Papere szőlős kert a Tarján nevű város tized (melynek nagyobb részéből időközben az I. kerületet alakították) végén a belterület egész nyugoti oldalát határolja, úgy hogy ettől csupán az út és a körtöltés választja el. A szőlős kert az itt levő Pap-ere nevű széles és hajdan mély vizű medernek mindkét partján terül el, mely ide nem messze torkollott a Hód-tavába. Az innenső szőlőskert a belterület végével egy összefüggő magasabb síkot képezett, úgy hogy a száraz föld itt a két víz közé nyult be. A szőlős kertnek az éren innen eső részében¹ közel az ér széléhez, 70—80 cm. mélységben a felszíntől, már 1872-ben eleven fekete földben találtam egy lapos csiszolt kődarabot, mely örlő kő egy része lehetett s az őskori emberre utalt. Később jutott tudomásomra, hogy a várost övező körtöltés hányásakor (1880-ban) a Pacsirta- és

¹ Régebben ez nem volt szőlős kert s még az 1753-diki térképen is üresen áll.

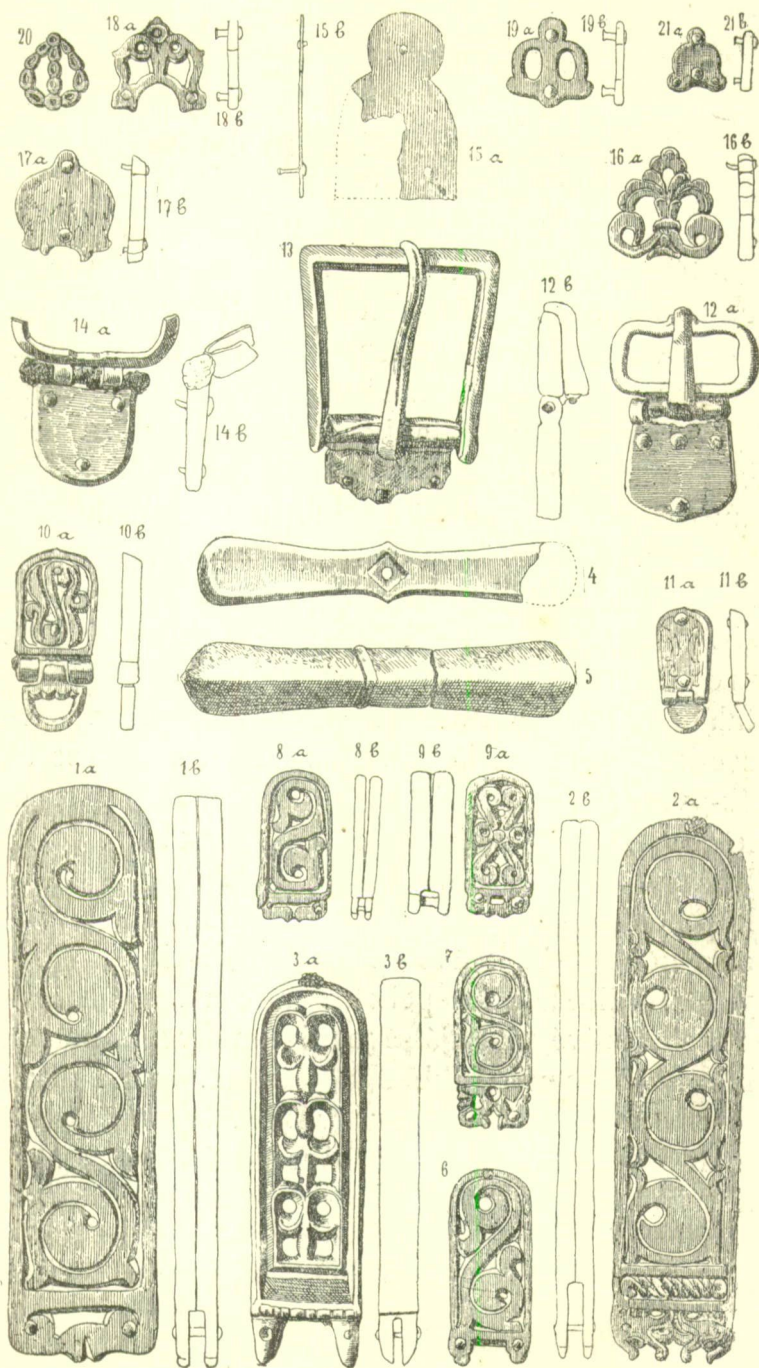
Egresi-utczák vége irányában egy kemencze nagyságú, oldalán erősen kiégett katlanra találtak, melyben hamu s körölte emberi csontok, agyag csupor

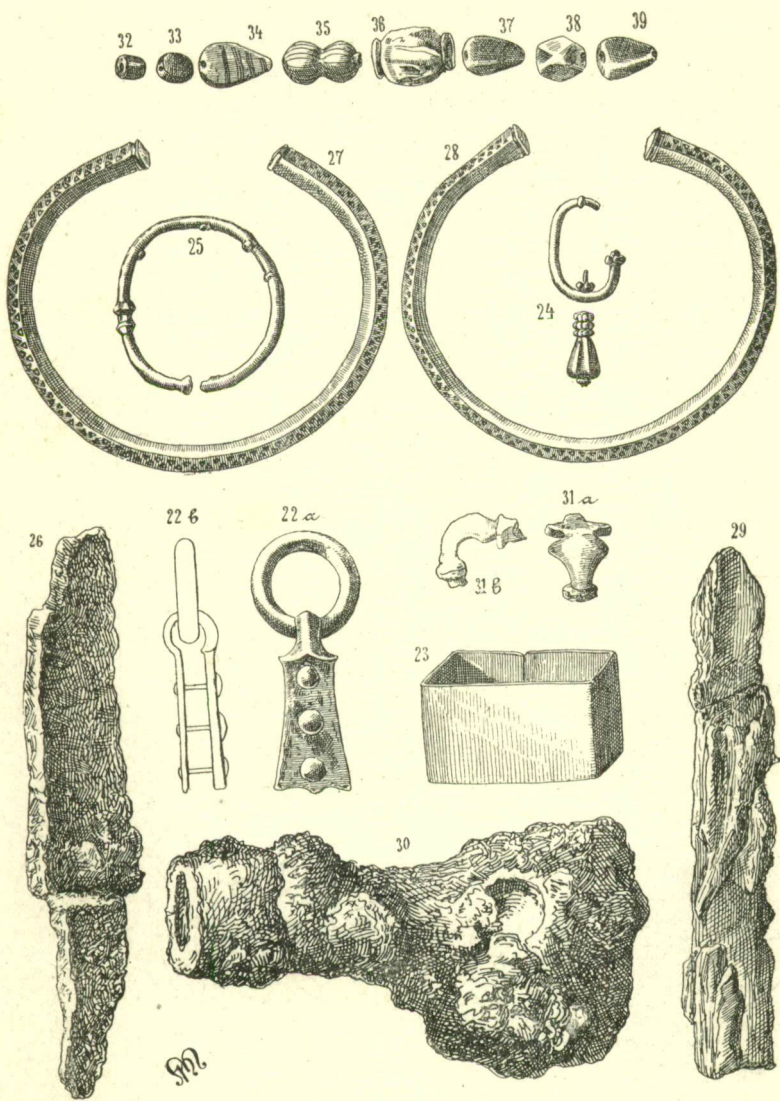
47. sz. Tarjánvég térképe 1892-ben.

s gyöngyök voltak s egy pár karperecz, melyek azonban elkallódtak. E közlés nyomán 1892-ben Farkas Sándor régésszel megásattam a helyet, s ott népvándorláskori bőséges leletekre talál-

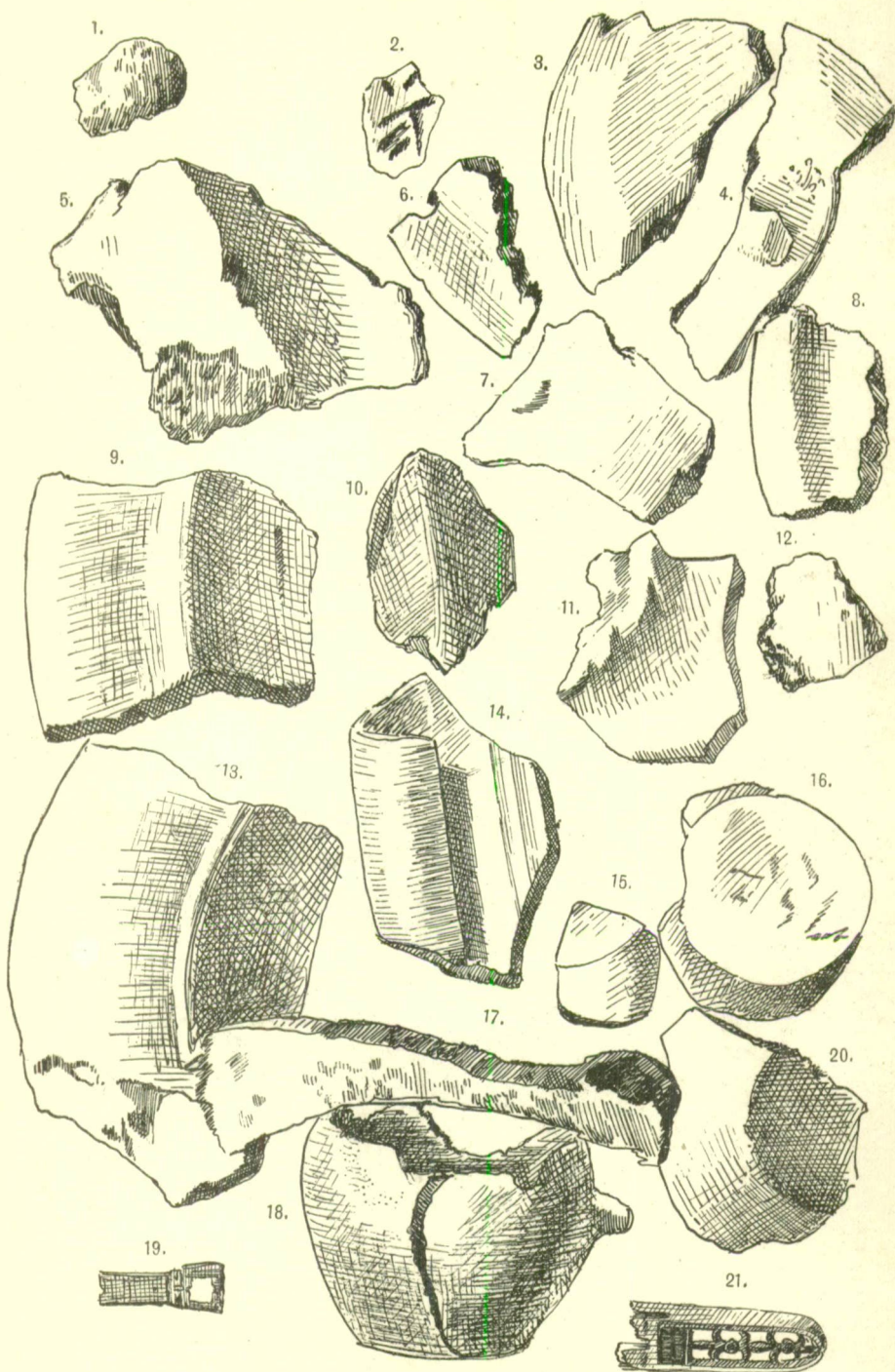
tunk, habár a hely teljes kiaknázását a rá épített körtöltés teste, az odáig nyuló belterületen levő házas telkek és a beültetett szőlős kert akadályozták, melynek tőkái alatt régészünk a sírokra szintén rátalált. „Húsz sírt ásattam fel“ így szól Farkas jelentése, „melyek sorban, de egyenlőtlen távolságban estek, keskeny négyszögű alakban s a földszíntől különböző mélységben. A sírok lakói arcczal keletre, néha koporsóban, néha lepelben, de legtöbbször a nélkül feküdtek, mindannyian kiegyenesített testtel, kezeik oldalukhoz nyujtva. Mellékletek közt macska, ló, kutya, juh, sólyom és kakas csontvázakat találtam s egy férfi sírban lábszár közé helyezett sajátságos alakú, üres edénykét. Fegyvert, vagy részletét itt nem találtam mást, mint néhány övbe dugott vaskéscskét. Igen érdekesek a holtak bronz ékszerei, ék-gyöngyei, ruházataik bronz díszai. Ékszereik közt vannak bronz karpereczek férfiak karjairól és bronz függőcskék, melyek férfiak ékességeit is képezték, gyöngyök pászta üvegből, női nyakdisz kör alakban, üveg pásztával díszítve, fülbevalók. Változatos képeket adnak a csattok, övdíszek, szíjvégek sajátságos ékítményei“, melyek kicsiny és nagy alakban találtattak. „Ezek díszítéseiben túlnyomó a növény inda. Igen szépek a mente kapcsok, melyek lóherén ülő rovarokat ábrázolnak, milyeneket még semmi néven nevezendő leleteknél nem találtam.“ Kárász Leó e régiségek jellegzetesebb példányait, melyeket a Nemzeti Muzeumhoz ismertetés végett felküld-

48. sz. Tarján-végi leletek.

49. sz. Tarján-végi leletek.

$\frac{2}{3}$ nagyság.

50. sz. Edényfülek a tarján-végi sírokból.

tünk, az Archeologiai Értesítőben¹ rajzok kíséretében tüzetesen leírta, s e szakértői munkálatból a különböző szíjvégek, kapcsok, pitykék, lemezek, pántok, fülbevalók, karpereczek, gyöngyök s vas-kések alakjáról, díszítéseiről, anyagijáról és nagyságáról bárki fogalmat alkothat magának. Pár évvel később Varga Antal, főgymn. tanár, egy szomszédos házas telek udvarán újra kezdte e területen az ásatást s ez alkalommal egy agyag csuporral, hat darab színes üveg gyönggyel és egy darab mész gyönggyel, melyek csontváz mellett találtattak, gazdagította régiségtárunkat. Ugyan ez — a szőlős kert más részéből, Tóth Mihály földéről, két darab régi római pénznek jutott birtokába, az egyik ezüst pénz, ifjú Faustinaé, Márk Aurél nejeé (Kr. u. 175), a másik pedig réz pénz, I. Konstans császáré (Kr. u. 333—350). Ugyan csak e szőlős kertből más alkalommal jutott felszínre egy bronz pikkelyekből alakított vért-darab, egy durván iszapolt s korongon készült bögre Zsarkó P. ajándékából, egy bronz érem Csorba Pétertől és néhány darab pászta-gyöngy. Az érmek, mivel a leleteket különböző helyeken és időkben találták, nem jelzik pontosan a régiségek korát, a mint hogy, egyebet nem említve, a nemzeti muzeumhoz felküldött tárgyak közt egy bronz töredék Kárász szerint „kelta fibula nyakának látszik“, — Farkas S. stilisztikai egybevetései szerint pedig a temető a Kr. u. VIII-ik száza-

¹ Arch. Ért. 1894. 206—210. l.

dot, egy másik régész szerint ellenben Szent István korát mutatja, mely utóbbi vélelmét támogatni látszanak a nő csontvázak nyakcsigolyái mellett talált s kereszttel díszített kerek bronz-lemezek is, habár a kereszt díszítés olykor pogány népek ereklyéin is található. Nagy Géza végre ez ereklyéket valamely (IV—VII-ik századi) turán népre vonatkoztatja, mert a déloroszországi sármatak alkalmazták a csattot s az indás és griffes szíjvégeket.

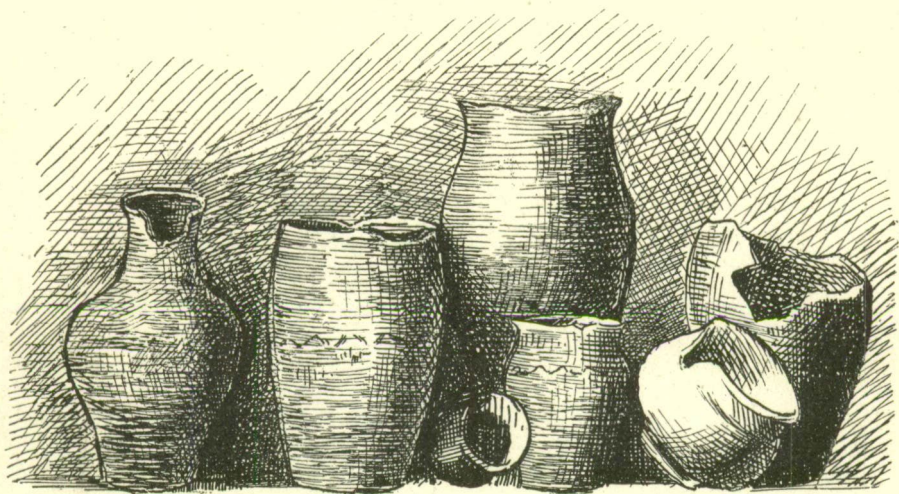
e) Kistó-völgy, ez tudvalevőképen a Kút-völgyet köti össze a Kis-tóval s ez utóbbi megnyújtásúl tekinthető. Néhol magasabb homok föld háta és halmok mellett huzódik, másutt fekete lapos fekvésű földeken szélesbül ki s itt-ott messzebbre elágazó víz medenczéket képez. Közel hozzá, az arany-ági szőlőben emelkedik a Nagy-halom, hol régi római ezüst pénzt találtak. Ennek következtében a halmot ismételt ízben megásattam, de benne csak korhadó embercsontvázakra találtak, melyek nagy régiségre vallottak, de korukat, minthogy semmi műtárgy sem került elő, megállapítani hozzávetőleg sem lehetett. Ennél sokkal gazdagabb forrása a régiség leleteknek az a homokos föld gerincz, mely a völgy keleti partján, jobbra a helybeli r. kath. egyház és plebánia javadalmához tartozik. Innét Kossa Lajos törvényszéki elnök szíveségéből hat darab római-kori barbár edényt bir gyűjteményünk, melyekkel együtt három üveg-, egy sötét veres kő-, s egy borostyán gyöngyszem került elő a föld kebléből,

továbbá ugyan onnét, de más helyről, Szeremlei János ajándékából egy Konstantin-féle bronz érmet. Ugyan csak a plebániai földön, | 306—337 több oldalról nyert értesülés szerint, ott, a hol azt a 150-dik kilométert jelző kő irányában a vasút metszi, egy halomnál, melynek felét a vasút kedvéért levágták, a vasút építése alkalmával, a homokban, emberi csontok között, egy igen széles pengéjű kardot hüvelyestől, szíjnak nyomaival, egy pár igen nagy sarkantyút, mely a munkás emberek homlokára is ráillett, egy fekete ércz edényt, arany öveket, egyéb arany tárgyakat s ezek közt egy nagy értékű arany lánczot találtak, mely utóbbi, mikor a messzelyes bádogba tették, ezt csaknem egészen megtöltötte. Mind ez a művezető mérnökök és munkások kezein kallódott el, egy részök a helybeli arany műveshez vándorolván, ki azokat összeolvasztotta. A halom másik oldalát három évtized multán eredménytelenül ásattuk meg. Egyéb alkalommal azonban ugyan ezen föld más helyéről egy darab Konstantin-féle réz pénz és hat darab agyag edény került birtokunkba. Délnyugotra e helytől, ugyan azon völgy vagy ér másik partján a bronz kori ember nyomai szintén fellelhetők, minek bizonyossága az a bronz csákány, mely a Kistó-aljban, a Kolokányné földéről, és az a Nagy Konstantin-féle ezüst pénz és Konstan- | 306—337 czius-féle bronz érem, melyek a város téglagyára telepéről kerültek régiségtárunkba. Közel a helyhez van a református egyház téglagyára, honnét Szűcs téglamester szivességéből két darab római,

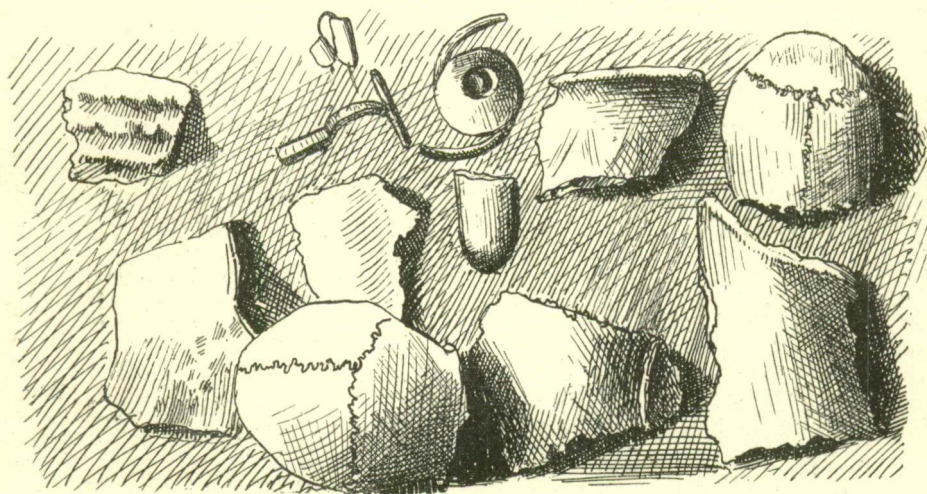
kopott bronz érem jutott gyűjteményünkbe. Ezekkel egykorúnak látszik az a feketére égetett bögre, melylyel Hegedűs A. ajándékozta meg intézetünket. Általában a Kis-tó laposa nyugoti partján elterülő téglagyárak területeiről, a föld rendszeres kiaknázása következtében is, sok régiség került ki egykor-máskor, melyek sajnos, nagyobb részt tönkre mentek a munkások kezén. Egy némely lelet azonban Kovács József téglagyáros sziveségéből is került gyűjteményünkbe.

f) Sarkaj, a Hód tava keleti partján, kies emelkedésen fekvő homokos szőlős kert. Innét egy bronz-kése van muzeumunknak. Szemben vele a tó tulsó partján is őskori telepek vannak, t. i. a.

g) Szigeten. Ott nevezetesen, hol most az Ujhelyi tanya áll, a hód-tavi csatornától nyugotra, egy magasabb part él nyulik el a tó medre felett. Itt Garai Szabó Lajos dinnye fészkeléskor nem rég egy üst nagyságú és alakú, igen vastag falú égetett agyagedényre hozzá 50—60 lépésre egy téglából anyagból égetett, kívül görcsösre képezett, hosszában a nyél számára végig lyukasztott, 30—35 cm. átmérőjű bunkóra talált. Az üst fala kívül koczka és fa alakú vonalakkal, felső széle is kisebb üregekkel sűrűn díszítve. Az üstnek, melynek, feneke kívül laposra volt alakítva, csak kevés darabját sikerült megmentenünk. E tájékon a vastag agyag cserép darabok egyébként is sűrűn találhatók. A Sziget másik oldalán, abban a szögletben, melyet a Szegedre és Szentesre vivő

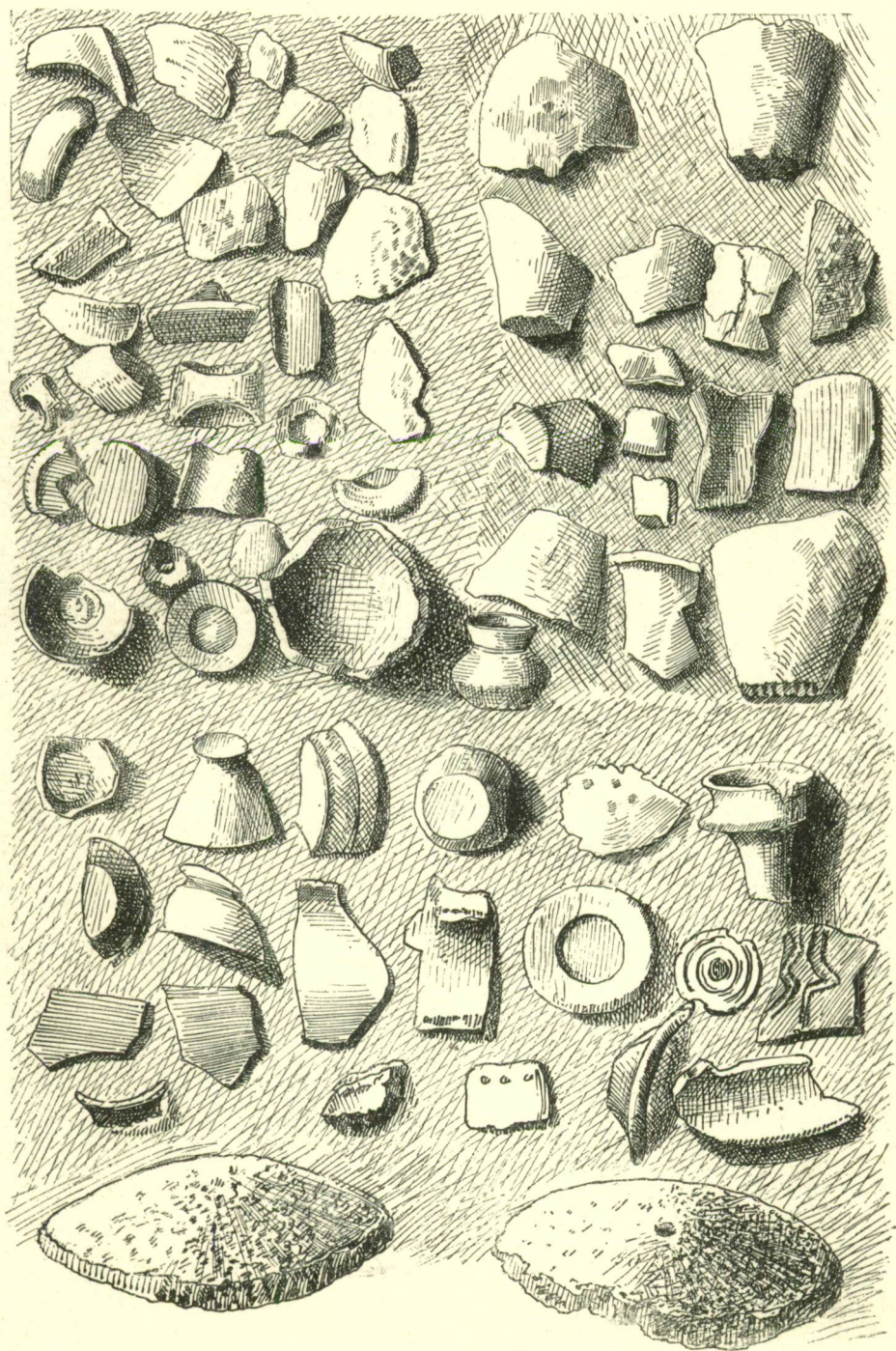

51. sz. A Szőlő-halom leletei.

52. sz. A Szőlő-halom leletei.

vasutak elágazásai képeznek, (Hód-Mező-Vásárhely—Népkert állomástól délnyugotra és délre), fekszik a tó medre felett magasán kiemelkedve a Szőlő-halom, mellette még magasabban a Kis-homok nevű terjedelmes homok föld-hát. Valóságos kincses bányái az ős- és ókori leleteknek. Kova szilánkokról már régebben nevezetes volt e vidék, a vásárhely—szegedi vasút földmunkálatai alkalmával is akadtak itt csontvázakra s egyéb tárgyakra: de rá különösen akkor lettünk figyelmesek, mikor a Szőlő-halom melléke, 1893-ban szőlő alá kiosztván, az új tulajdonosok a földet felforgattatták. Eleintén honfoglaláskori és Árpádkori tárgyak kerültek felszínre, melyekről hátrább leend szó. Később, de még azon évben, Oláh Imre és Varga Antal tanárok ásátván itt, a Varga János tanító földén gyöngén égetett, vékonyabb s rendkívül vastag, nagy számú agyag cserép darabokat találtak a homokban, továbbá egy háborítatlan sírt, melyből az emberi csontváz mellől egy kis csupor, két bronz-karperecz, három szem üveg gyöngy és egy római fibula, majd ugyan azon év őszén Kovács János ügyvéd és Varga tanító földein a homok forgatása alkalmával, ember csontok, sok agyag cserép darab, és végül egy teljesen ép urna találtatott. Varga tanár 1895. novemberben újra ásátván itt, ez alkalommal ismét több őskori csontvázat talált a homokban, melyek közül egynek koponyáját is felvette. Egyik csontváz mellől agyag gyöngyöt vagy orsókarikát, másik mellől egy csi-

53. sz. A Szőlő-halom leletei.

nos agyag csuprot emelt ki. A szomszédos Kis-homokon Bartha Sándor ügyvéd földén is találtak egy urnát, a városnak e mellett levő homokbányájában pedig emberi csontokat és egyéb régiségeket, melyekről azonban közelebbi érte-

54. sz. A Szöllő-halom újabb leletei.

sülésem nincs s nem is kerültek régiség-tárunkba. Ellenben azok a pászta és üveg gyöngyök, melyek a szegedi út kiigazításakor találtattak (19+4 darab), gyűjteményünkbe jutottak. — A Szöllő-halom régiségei szintén arról tesznek bizonyosságot, hogy a helyet egymásután lakták a kő, a

bronz, a római és a népvándorláskori barbárok, kiknek mindenike igen alkalmas települési helynek találta e magaslatot, melynek lábánál meszsziire nyúló legelők, ezeken túl pedig halakban és egyéb vizi állatokban gazdag tavak és erek terültek el s mely mintegy erősségét és kulcsát képezte a mögötte elterülő tiszai nagy rétségnek.

h) Darvas. A városból Szegvárra és Mindszentre vivő útnak a Tisza felé van egy dülő út kiágazása, melynek árka javításánál, a Szabó István földje végében, 1895. őszén, a munkások emberi koponyákra találtak. Varga Antal tanár erről hírt vevén, a csontvázakat az itteni szikes földből kiásatta, melyek egyikénél egy félmaréknyi, különböző színű üveggel bevont agyag gyöngyöt és egy agyag orsó karikát szedett fel. Ezek és a csontok annyira elavult állapotban voltak, hogy a puszta érintésre szétomlottak és porrá váltak s a tanár csak úgy menthette meg a gyöngyöket, hogy a porhanyó földdel együtt a part szélére rakatta ki, hogy a napon és a szélben megkeményedjenek. Mindkét csontváz hasra volt fektetve, a felszíntől alig két ásó nyomnyira a földben. A tovább kutatást a szomszédos föld tulajdonosa nem engedte meg. A lelet valószínűen a népvándorlás korából való. E helytől 14—15 kilométerre, délre, a tiszai Nagyfa kanyarban, az 1897-iki töltés építés alkalmával ép' ily helyzetben fektetett csontvázakat szintén találtak, melyek koponyáit egy-egy égetetlen lapos agyag tányér fedte le. A csontok itt is szétmállottak az érintésre. Egyik

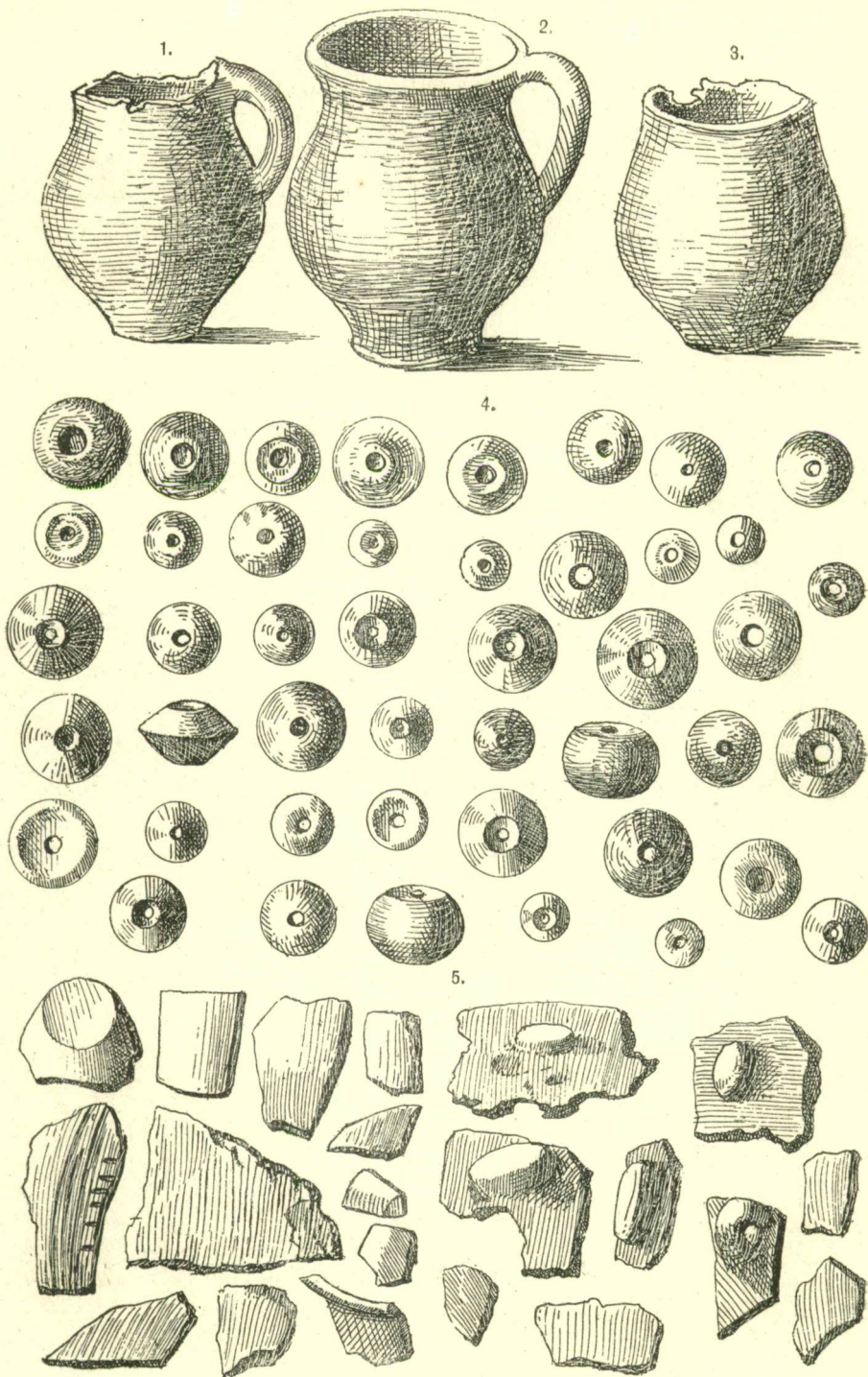
csontváz oldalánál egy 16 cm. hosszú s 1—2 cm. vastag négyszögletes vörös réz szög (valamely eszköz, talán véső, darabja) s vele szemben a másik oldalon egy, két átellenes oldalán laposra csiszolt, 4—5 cm. széles tejkovag találtatott, melyet mészüledékes kéreg vont be.¹

i) Kincses temető. Itt az 1897. decemberben föld ásás alkalmával, egy méter mélységben egy korong és égetés nélkül készített agyag csuprot és 50—60 darab színes üveggel bevont, hasáb alakú agyag gyöngyöt találtak, melyek gyűjteményünkbe kerültek.

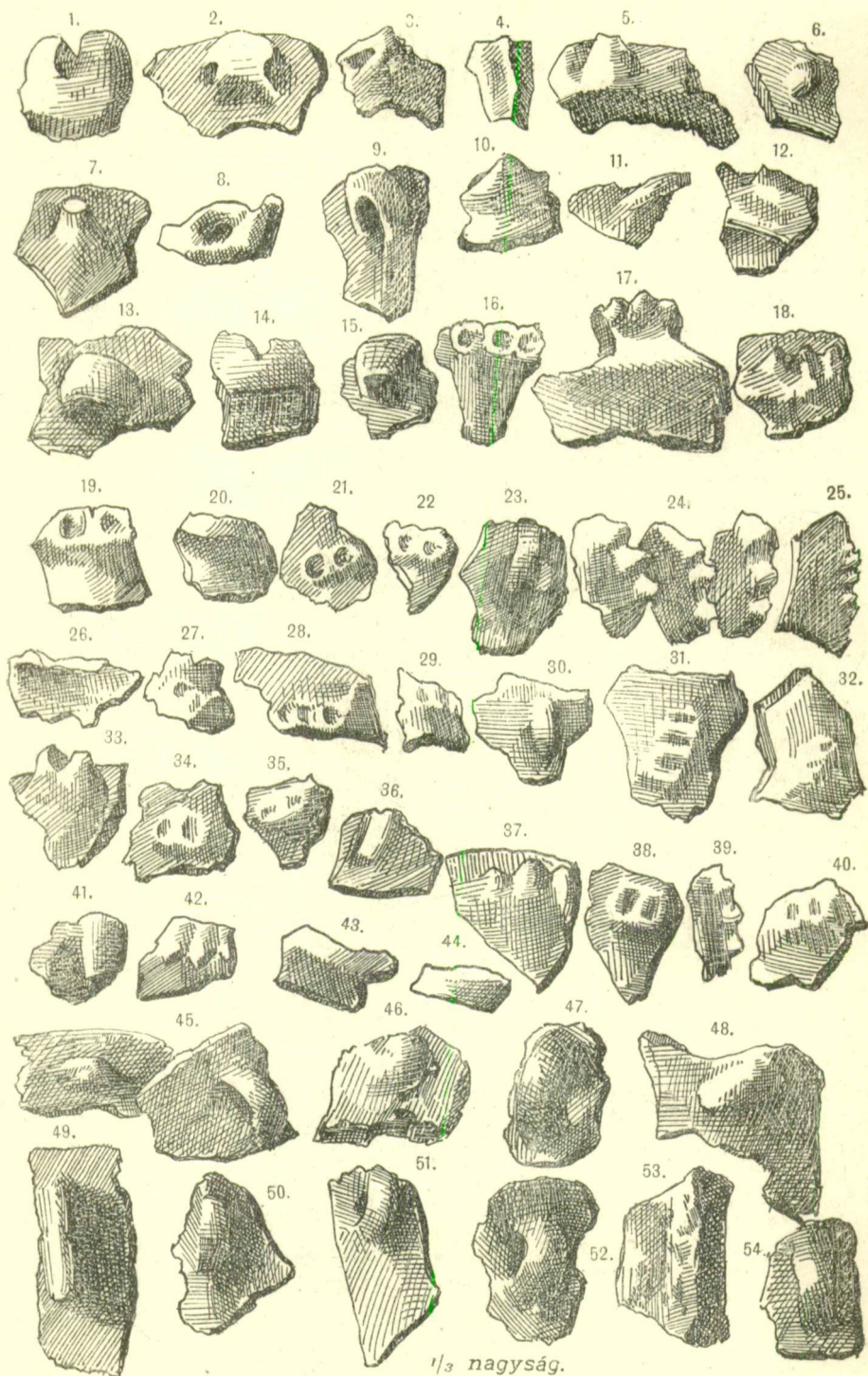
k) A határrész megjelölése nélkül. E rovat alatt azokról a régiségekről akarok megemlékezni, melyek a gyűjteményekben mint vásárhelyi leletek őriztetnek a nélkül; hogy róluk tudva lenne, hogy a terjedelmes határnak közelebből melyik részén találtattak.

Mellőzve az ős állatok maradványait, az őskori kő és bronz eszközöket s az agyag edényeket, melyekről a mű kezdetén már megemlékeztem; azok jellegzetes példányait rajzokban is bemutatván, — most azon leleteink rajzait kívánom nyújtani, melyekről eddig nem szólottam, sem ezután az egyes helyeknél szólani nem fogok. E rajzokat a következő táblák és idomok tüntetik fel. Ezeken kívül

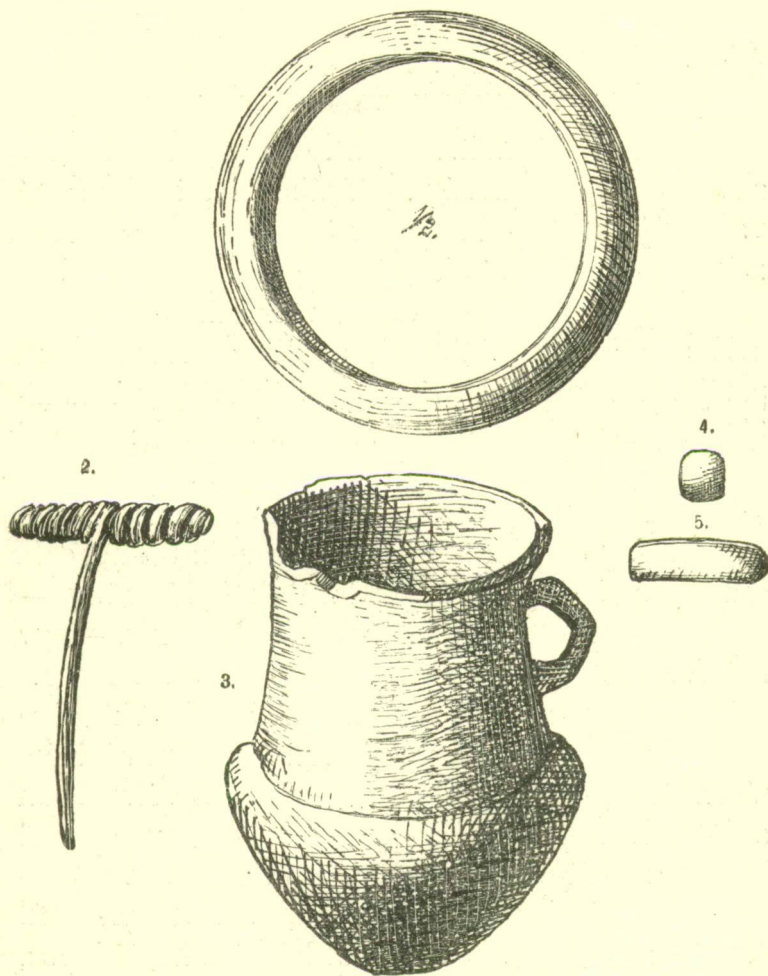
¹ Az agteleki ősember koponyáját is lapos cserép takarta s az szintén arczczal lefelé feküdt. (B. Nyáry, Az agteleki barlang, mint őskori temető s Kossuthnak erről írott tanulmánya, Arch. Ért. 1883. 196.)

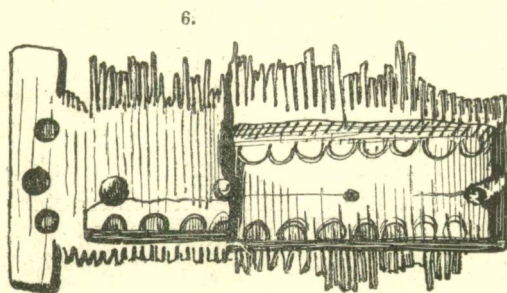
55. sz. Ó- és népvándorlaskori agyag művesség emlékei.

56. sz. Népvándorláskori emlékek.

$\frac{1}{2}$ nagyság.

$\frac{2}{3}$ nagyság.

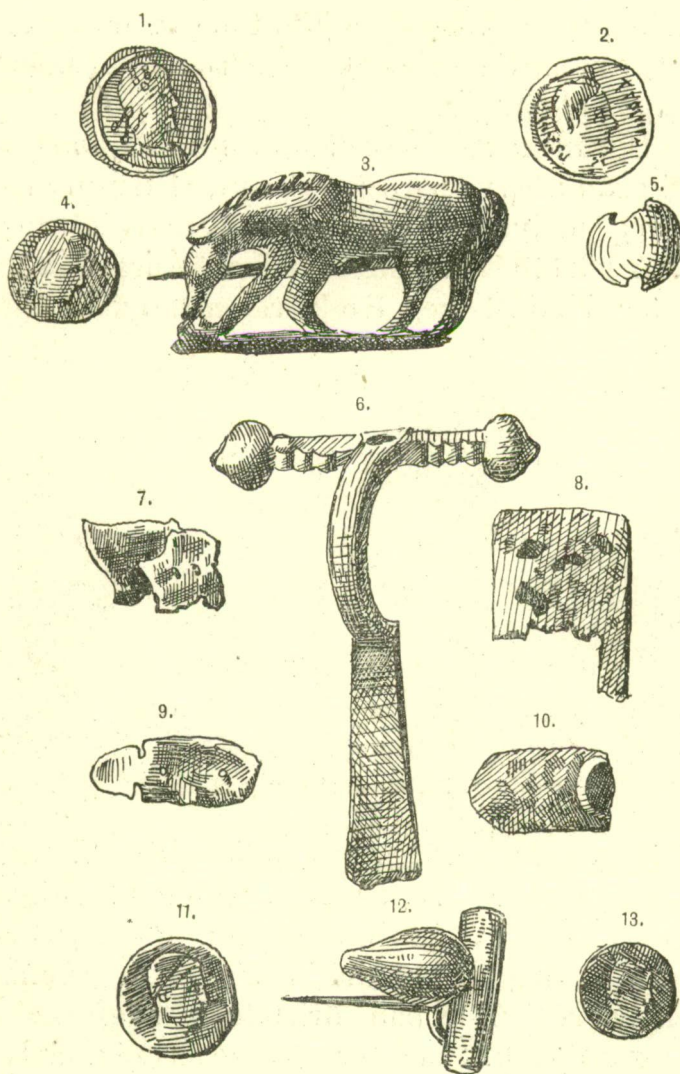
57. sz. Római kori emlékek.

van az a kova szilánk, mely a Tisza partján ásatott s a Nemzeti Muzeum régiségtárába került.¹ Továbbá van gyűjteményünkben egy talpcsöves edényünk, minő hozzánk közel, Szelevényen és Szegeden, távolabb Lengyelen is találtatott.² Ellenben ismét a Nemzeti Muzeumban láthatók a Tisza itteni partjáról, leginkább Mártély vidékéről, a gátkészítés alkalmával kiásott következő tárgyak: őskori szarvas agancsok, agyag orsó fej — két darab, égetett agyagkorong, közepén lyukkal — egy darab, kisebb-nagyobb agyag öblönyök (durva munka) — hét db, más agyag edény — három darab, kagyló gyöngy — 17 darab, színes — öt füzér, karneol gyöngy — egy füzér, másnemű őskori gyöngy — három füzér.³ Ezek a központba a töltést építő mérnök útján jutottak. Ugyan csak a Nemzeti Muzeum régiségtárába 1893-ban kerültek határunkból vétel útján a következő kincsek: egy őskori arany spirál henger, két darabba törve 1·2 cm. széles lemezből, melyet ponczolt díszítés fed, összes súlya 41·40 gramm; egy tömör aranyból készült, belől lapos, kívül két lapban összehajló, nyílt kar per ec z, melynek végei keskenyebbek s egyenesen lemetseztek, súlya 110 gramm (31½#) s végezetre egy 0·2 cm. vékony, arany drótból csiga vonal-

¹ A Nemz. Muz. régiség osztály naplója 1884. 30 f. sz.

² Arch. Ért. 1891. 213. Lengyelen csontvázaik mellett. Honnét azt gyanítják, hogy e mécsesek rendeltetése a túlvilági ősvények bevilágítása lett volna. (Ortvay, Temesv. tört. 1896. I. 215.)

³ Nemz. Muz. régis. naplója i. h.

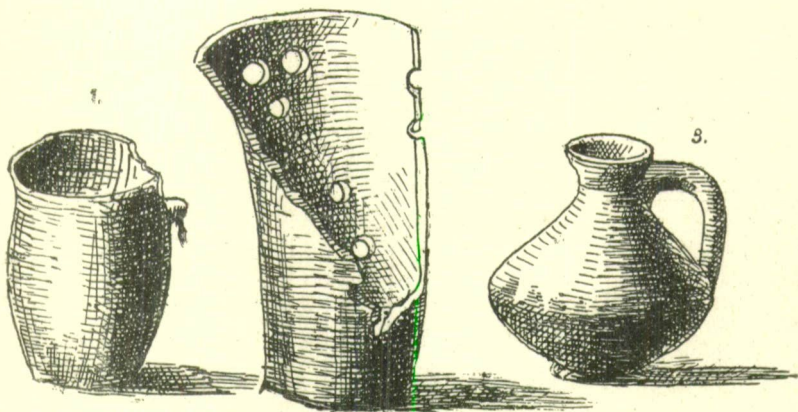

$\frac{1}{1}$ nagyság.

58. sz. Ó-kori bronz leletek.

ban csavart s két rét hajlított másik arany kar-perecz, melynek egyik vége hurkot, másika kampót alkot.¹

Ugyan csak a Nemzeti Múzeum tulajdonát képezi azon népvándorláskori, 11 darab bronz szíj-vég, melyet oda 1880-ban, vagyis a várost övező körtöltés készítése évében, Ábray polgármester küldött be. Ezek valamennyien áttört

59. sz. Barbár kori agyag művek.

díszítéssel és jobbra két füllel bírnak, mely utóbbiakban a szögek is benvannak. Hosszúságuk 1·4-től 8·5 cm., szélességök 1·5-től 2·6 cm. Némelyik négy szögű, másik szív alakú.² Ellenben a helyi régiség-tárban őriztetnek nagy számú agyag edények s némely vas szekerczék, melyek korát hozzávetőleg sem határozhatjuk meg.

¹ U. o. Szerzemények naplója 1893. 11. folyószám és Arch. Ért. 1893. 177. A Múzeum 355 frton vásárolta meg.

² Nemz. Muz. Régiség napló 1880. 78. f. sz.